

Тичина І.М., Марчук А.П. Особливості сімейних цінностей гетеросексуальних людей і людей із ЛГБТ-спільноти /І.М. Тичина, А.П. Марчук // Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. Випуск 1. Том 1, 2018. – С. 203-208.

203

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ ГЕТЕРОСЕКСУАЛЬНИХ ЛЮДЕЙ І ЛЮДЕЙ ІЗ ЛГБТ-СПІЛЬНОТИ

Тичина І.М., Марчук А.П.

У статті описано результати дослідження особливостей сімейних цінностей людей з різною сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю. Показано, що основу сімейних цінностей гетеросексуальних людей та людей із ЛГБТ-спільноти складають загальні людські ціннісні норми, які реалізуються через основні функції сім'ї. Робиться висновок, що основні відмінності сімейних цінностей людей з різною сексуальною орієнтацією пов'язані зі зміною моделей сімейних стосунків та модифікацією гендерних ролей.

Ключові слова: сімейні цінності, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, ЛГБТ-спільнота.

ОСОБЕННОСТИ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ ГЕТЕРОСЕКСУАЛЬНЫХ ЛЮДЕЙ И ЛЮДЕЙ ИЗ ЛГБТ-СООБЩЕСТВА

Тичина И.Н., Марчук А.П.

В статье описаны результаты исследования особенностей семейных ценностей людей с разной сексуальной ориентацией и гендерной идентичностью. Показано, что в основе семейных ценностей гетеросексуальных людей и людей из ЛГБТ-сообщества лежат общие человеческие ценностные нормы, которые реализуются через основные функции семьи. Делается вывод, что основные отличия семейных ценностей людей с разной сексуальной ориентацией связаны с изменением модели семейных отношений и модификацией гендерных ролей.

Ключевые слова: семейные ценности, сексуальная ориентация, гендерная идентичность, ЛГБТ-сообщество

PECULIARITIES OF FAMILY VALUES OF HETEROSEXUAL PEOPLE AND PEOPLE OF LGBT-COMMUNITY

The article describes the results of studying the peculiarities of family values of people with different sexual orientation and gender identity. It is proved that the basis of family values of heterosexual people and people of the LGBT community is generally human values, which are consistent with the basic functions of the family. It is concluded that the main differences between the family values of people with different sexual orientation are related to changing patterns of family relationships and the modification of gender roles.

Key words: family values, sexual orientation, gender identity, LGBT community.

Постановка проблеми. Довгий час в суспільстві існувала бінарна модель чоловічої та жіночої гендерної ідентичності, в основі якої функціонували жіночі та чоловічі сімейні ролі. Інші ролі та гендерні ідентичності витіснялися та заборонялися. Сучасна ж сім'я в умовах глобалізації суспільства зазнала певних трансформацій. Світові тенденції зображують приклад рівності, інклюзивності та толерантності шляхом ухвалення одностатевих шлюбів та права на адопцію. Такі світові суспільні зміни в свою чергу сприяють широким суспільним дискусіям в нашій країні про права та можливості людей з ЛГБТ-спільноти, особливості їх психічного здоров'я та особистісного благополуччя у різних сферах життя. У зв'язку із цим існує необхідність досліджень особливостей сімейних цінностей людей з різною сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми.

В сучасному світі в зв'язку з виникненням нових моделей розподілу прав, обов'язків та відповідальності втрачають значимість соціальні та біологічні прояви статті. Усе це призводить до трансформації явищ сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності людини [3].

Дослідження, які були проведені різноманітними ЛГБТ-організаціями, показують, що існує від 100 до 200 тис. одностатевих пар в Україні [5]. Цей

факт підтверджує важливість дослідження не лише гетеросексуальних сімей, а й сімей з ЛГБТ-спільноти.

За свідченням російського психолога М.Л. Сабунаєвої, дослідження закономірностей функціонування одностатевих сімей може внести ясність у розуміння проблем існування і розвитку нетипових сімейних систем в умовах неприйняття суспільством. На думку дослідниці, спостерігаючи процес конструювання сімейної системи, яка не може бути побудована за зразком традиційної гетеросексуальної родини,

204

і тому вимушено створює для себе індивідуальну модель стосунків, можна зрозуміти механізми конструювання сім'ї та формування сімейних цінностей у цілому [6].

В основі формування системи цінностей молодій сім'ї лежать цінності батьківської сім'ї, що засвоюються дитиною як частина сімейної свідомості [8].

За визначенням В.В. Гаврилюк, *сімейні цінності* - це позитивні й негативні показники значущості об'єктів, що відносяться до заснованої на єдиній сумісній діяльності спільноти людей, які пов'язані узами шлюбу-батьківства-спорідненості, у зв'язку із залученістю цих об'єктів у сферу людської життєдіяльності, інтересів, потреб та соціальних відносин [2].

Однак, у гетеросексуальних людей та людей із ЛГБТ-спільноти (лесбійок, геїв, бісексуалів та трансгендерів), в силу відмінності їх сімейних моделей та суспільного визнання, ціннісні системи можуть мати різний перелік сімейних цінностей, а функції сім'ї можуть мати різну силу значимості.

Для гетеросексуальних сімей створення власної сім'ї та побудова системи сімейних цінностей є більш зрозумілими внаслідок наслідування моделі батьківської гетеросексуальної сім'ї та її цінностей. Тут важливим моментом залишається проблема схожості ціннісних систем подружжя та можливості їх комфортної інтеграції у молодій сім'ї.

Для людей із ЛГБТ-спільноти не так просто створити сім'ю. По перше, модель батьківської гетеросексуальної сім'ї з традиційною сексуальною

орієнтацією, гендерними ролями та ідентичністю не є релевантною для ЛГБТ-сім'ї. По друге, традиційні сімейні цінності не завжди актуальні для ЛГБТ-сімей, внаслідок певної відмінності у світогляді, можливостях та правах таких сімей. По третє, суспільне неприйняття, гомофобія, яка веде до переслідувань, відсутність правової бази для забезпечення необхідними правами та захистами (зокрема, в Україні) призводить до закритого особистого життя людей з ЛГБТ-спільноти та ЛГБТ-сімей.

Становлення поглядів щодо визначення сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності людини проходить довгий шлях від повного неприйняття та дискусій щодо патологізації і норми та до визнання природності і формування толерантного ставлення до цих феноменів.

Американський дослідник поведінкової медицини Саймон Розер характеризує *сексуальну орієнтацію*, як стабільні сексуальні потяги, бажання, фантазії та їх виявів у дорослих стосовно інших дорослих чоловіків і жінок [10].

Науковці розрізняють три основні сексуальні орієнтації: *гетеросексуальна орієнтація* — яка відображає романтичний, психоемоційний, сексуальний потяг людини до представників протилежної статі (жінки до чоловіка, чоловіка до жінки); *бісексуальна орієнтація* — романтичний, психоемоційний, сексуальний потяг до представників як своєї, так і протилежної статі (чоловіків до жінок та чоловіків, жінок до чоловіків та жінок); *гомосексуальна орієнтація* — романтичний, психоемоційний, сексуальний потяг до представників своєї статі (жінок до жінок, чоловіків до чоловіків) [9].

ЛГБТ-спільнота являє собою соціальну спільноту, що об'єднує лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів. Терміни лесбійки, геї та бісексуали означають сексуальну орієнтацію людини, натомість, трансгендерність свідчить про гендерну ідентичність [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

У процесі формування сімейних цінностей гетеросексуальних людей І. С. Кон, виділив наступні психологічних механізмів прийняття: підкріплення,

через вироблення звички дотримання норм за допомогою заохочення або покарання; ідентифікація (наслідування) та розуміння, як формування самосвідомості [18].

Однак, люди з ЛГБТ-спільноти також народжуються у гетеросексуальних сім'ях, але їм складно взяти за основу рольову та ціннісну систему гетеросексуальної сім'ї. Саме тому вони створюють іншу, принципово нову систему сімейних партнерських цінностей. На нашу думку, мало дослідженою є тема формування сімейних цінностей сучасної молоді та, зокрема, людей із ЛГБТ-спільноти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

У статті ми ставили за мету вивчити, які сімейні цінності притаманні гетеросексуальним людям та людям із ЛГБТ-спільноти, а також порівняти сімейні цінності, характерні для батьківських сімей досліджуваних, із цінностями, які прийняті у їх власних сім'ях.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В силу специфічності досліджуваної вибірки основу емпіричної бази дослідження складає спеціально розроблений універсальний та інклюзивний онлайн-опитувальник для аналізу усвідомлення сексуальної орієнтації та сімейних цінностей (в основі модифікація техніки В. Торохтія «Сімейні цінності») [7].

205

Питання опитувальника визначали індивідуальні особливості досліджуваних (стать, вік, територіальне розташування, особливості та досвід стосунків, тощо), особливості сексуальної поведінки (*«Ваша сексуальна поведінка (для трансгендерних та небінарних людей - з точки зору соціальних взаємовідносин), орієнтації («Як Ви визначили б власну сексуальну орієнтацію?», «Згадайте особливості усвідомлення Вашої сексуальної орієнтації. Вкажіть, в якому віці Ви вперше відчули романтичний, емоційний чи сексуальний потяг до іншої людини. Якої статі/гендеру була ця людина?»)*) та гендерної ідентичності (*«Ким Ви вважаєте себе за гендером?», «Чи*

відрізняється Ваша гендерна ідентичність від статі, приписаної Вам при народженні?»). Також визначалися погляди на традиційні сімейні цінності власної та батьківської сім'ї. За 10 бальною шкалою (від 1 до 10) респонденти могли оцінити ступінь вираження значимості ціннісних конструктів для батьківської та власної сім'ї. У процесі аналізу цінностей застосовувалися статистичні методи обробки результатів – факторний аналіз у програмі STATISTICA 6.0.

Окрім переліку цінностей було створено два відкриті питання: *«Які ще цінності є або будуть у Вашій сім'ї?»*, *«Які ще цінності є або були важливі у Вашій батьківській сім'ї?»*, – в яких респонденти вказували власні значимі сімейні цінності та значимі цінності батьківської сім'ї. Якісний аналіз цих груп цінностей допоміг розширити картину сімейних цінностей та знайти принципово нові, альтернативні цінності гетеросексуальних людей та людей із ЛГБТ-спільноти.

Аналіз вибірки досліджуваних гетеросексуальних людей та людей з ЛГБТ-спільноти. Загальна вибірка становила 144 особи. Серед 72 *гетеросексуальних респондентів* були 27 гетеросексуальних чоловіків та 45 гетеросексуальних жінок. Серед 72 *представників ЛГБТ-спільноти* було представлено 18 гомосексуалів, 21 лесбійка, 21 людина з бісексуальною орієнтацією, 3 трансгендери та 9 осіб, які характеризували себе як «інші». Серед 72 респондентів було представлено 23 чоловіка, 30 жінок, 14 небінарних людей (з них 2 чоловічої статі та 12 жіночої) та 3 трансгендерні людини (2 транс-жінки та транс-чоловік).

У дослідженні взяли участь українці з 21 областей України. Вік досліджуваних від 17 до 52 років.

Щодо важливості дітей у сім'ї більшість респондентів (близько 86% *гетеросексуальних людей та 56% людей з ЛГБТ-спільноти*) відповідали, що діти є значимими для їх сім'ї, незначна частина опитаних заперечили значимість дітей (10% гетеросексуальних досліджуваних та 34% досліджуваних

з ЛГБТ-спільноти) та зазначили що вже мають дітей (4% гетеросексуальних людей та 10% людей з ЛГБТ-спільноти).

Аналіз відповідей респондентів про важливість узаконення партнерських відносин показав, що 109 досліджуваних (75% гетеросексуальних людей та 69% людей з ЛГБТ-спільноти) вважають шлюб (цивільний союз) важливим кроком створення сім'ї. Громадянський шлюб обирають 23 досліджуваних (12% гетеросексуальних людей і 18% людей з ЛГБТ-спільноти) та 18 респондентів (12% гетеросексуальних людей та 13% людей з ЛГБТ-спільноти) висловлюються за вільні стосунки. Отже, для переважної більшості досліджуваних (72%) узаконення шлюбу та значимість дітей (71%) є цінним кроком та значимою цінністю сім'ї.

Цікавим є аналіз стосовно сексуальної поведінки людей. Гетеросексуальні респонденти становили 72 особи, однак, лише 57 з них мали виключно гетеросексуальну поведінку. Інші особи, 4 жінки та 2 чоловіків характеризують свою поведінку як асексуальну, 6 жінок та 3 чоловіків визначають свою сексуальну поведінку як «переважно гетеросексуальну, одиничні прояви гомосексуальності». Це свідчить про те, що сексуальна орієнтація не позначає сексуальну поведінку і є порівняно більш стійкою.

Відповідаючи на питання про те, чи намагалися респонденти змінити свою сексуальну орієнтацію, люди з ЛГБТ-спільноти зазначали, що бажанню зміни сприяв тиск гетеронормативної родини, очікування батьків, оточення, стереотипи, середовище в школі, шкільні психологи, релігія та страх. Ті, хто не намагався змінити сексуальну орієнтацію стверджували, що прийняли себе такими якими; виправдовували себе, що це тимчасово або ж, що їм було важливо бути собою.

Аналіз результатів дослідження сімейних цінностей гетеросексуальних людей та людей із ЛГБТ-спільноти. За результатами дослідження виявлено, що у гетеросексуальних людей значимими є цінності дітей та вірності («діти, любов до них», «подружня вірність»), відкритих

взаємостосунків, вірності власному вибору («турбота», «чесність», «вірність» та «розуміння») (рис. 1).

Рис. 1. Сімейні цінності гетеросексуальних людей

Для людей з ЛГБТ-спільноти у власній ціннісній системі важливими є цінності особистісного та інтелектуального розвитку («саморозвиток», «інтелект», «взаємоповага»), а також цінності «любові», «психологічного комфорту» та «свободи» (рис. 2).

Рис. 2. Сімейні цінності людей з ЛГБТ-спільноти

Спільними цінностями для обох груп (рис. 1-2) є цінності особистісного партнерського відношення «повага» (24% гетеросексуальних досліджуваних та

13% досліджувани з ЛГБТ-спільноти), «спільність та партнерські відносини» (14% та 19%), «довіра» (11% та 9%), «підтримка» (11% та 5%), «повага до особистого простору» (8% та 7%).

Як бачимо з Таблиці 1, значний відсоток цінностей у двох групах досліджуваних співпадає. Це традиційні для людської культури ціннісні норми, які узгоджуються з основними функціями сім'ї, за В.С. Торохтієм («*особистий приклад*», «*співпраця*», «*турбота про близьких*», «*взаємний контроль*», «*повага до думки іншого*» тощо). Однак виявлено і унікальні, притаманні лише вибірці гетеросексуальних людей чи лише досліджуваним із ЛГБТ-спільноти цінності. Для гетеросексуальних людей такими цінностями виявилися: «*благоустрій житла*», «*підпорядкування думці більшості*», «*акуратність*», «*пунктуальність*», «*самоконтроль*», «*самооцінка*», «*подружня вірність*» та «*діти, любов до них*». Натомість для людей з ЛГБТ-спільноти такою цінністю стала цінність «*дбайливого ставлення до одягу*» (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Цінності, прийняті у власних сім'ях гетеросексуальних людей та людей із ЛГБТ-спільноти

Цінності власної сім'ї		
Функції сім'ї за В.С. Торохтієм	Гетеросексуальні люди	Люди із ЛГБТ-спільноти
Виховна функція	<i>Особистий приклад, співпраця.</i>	<i>Особистий приклад, співпраця.</i>
Функція господарсько-побутових відношень	<i>Благоустрій житла, турбота про близьких.</i>	<i>Турбота про близьких, дбайливе ставлення до одягу.</i>
Функція соціального контролю	<i>Взаємний контроль, підпорядкування думці більшості, акуратність, пунктуальність, самоконтроль, самооцінка.</i>	<i>Взаємний контроль.</i>
Функція інтелектуального спілкування	<i>Інтерес до співрозмовника, повага до думки іншого, компроміс, інформативність спілкування, прагнення</i>	<i>Інтерес до співрозмовника, повага до думки іншого, компроміс, інформативність</i>

	<i>зрозуміти іншого.</i>	<i>спілкування, прагнення зрозуміти іншого.</i>
Функція психологічної розрядки	<i>Почуття гумору, психологічна підтримка, емоційне задоволення.</i>	<i>Почуття гумору, психологічна підтримка, емоційне задоволення.</i>
Сексуально-еротична функція	<i>Емоційна рівновага, діти, любов до них, привабливість, подружня вірність.</i>	<i>Емоційна рівновага, привабливість.</i>

207

Аналіз результатів дослідження цінностей батьківських сімей гетеросексуальних людей та людей з ЛГБТ-спільноти. Аналіз цінностей батьківських сімей гетеросексуальних досліджуваних показав, що серед значимих цінностей виділилися авторитарні цінності «повага» (40%) та «підпорядкування» (32%), а також економічна цінність «гроші» (28%) (рис. 3).

Рис. 3. Цінності батьківської сімейної системи гетеросексуальних людей

Для людей з ЛГБТ-спільноти значимими є цінності розвитку «розвиток» (16%) та «інтелект» (18%), актуальним є «батьківський авторитет» (23%), «стриманість» (16%), «чесність» (14%), «свобода» (13%). Окрім цього, спостерігаються антицінності «насилля», «алкоголізму» та «неприйняття» (рис. 4).

Рис. 4. Цінності батьківської сімейної системи людей з ЛГБТ-спільноти

Аналіз цінностей **гетеросексуальних чоловіків і жінок** показав, що майже всі цінності у них є спільними, окрім виділених жінками цінностей «благоустрій житла», «сімейні обіди», «любов до тварин», «привабливість», «акуратність», «пунктуальність».

Аналіз цінностей **гетеросексуальних жінок та лесбійок дозволив** виділити наступні цінності, які є важливими для гетеросексуальних жінок: «сімейні обіди», «привабливість», «акуратність, пунктуальність», «діти, любов до них». Натомість, для лесбійок актуальними цінностями є «рання любов», «продовження перших почуттів закоханості» та «любві до партнерки».

Аналіз цінностей **гетеросексуальних чоловіків та гомосексуалів** показав відмінності у ціннісній свідомості. Для гетеросексуальних чоловіків важливими є цінності «опіка» та «особистий приклад», «турбота про близьких», «взаємний контроль», «підпорядкування думці більшості», «самоконтроль», «самооцінка», «почуття гумору», «психологічна підтримка», «емоційна рівновага», «діти, любов до них», «подружня вірність». Натомість для гомосексуальних чоловіків значимими цінностями є «благоустрій житла», «дбайливе ставлення до одягу», «покупки» та «привабливість».

Висновки та перспективи подальших досліджень.

У процесі узагальнення отриманих даних можемо зробити такі висновки:

1. Основу сімейних цінностей гетеросексуальних людей та людей із ЛГБТ-спільноти складають загальні людські ціннісні норми, які знаходять своє втілення в основних функціях сім'ї: цінності виховання підростаючого покоління, цінності піклування один про одного і оселю, цінності міжособистісного спілкування з близькими, цінності підтримки, взаємодопомоги і вірності.

2. Сімейні цінності у гетеросексуальних людей та людей з ЛГБТ-спільноти починають формуватися у батьківських сім'ях та мають вияв у власній сімейній структурі. Найбільш значимими для гетеросексуальних людей є цінності дітей та вірності («діти, любов до них», «подружня вірність»), відкритих взаєностосунків, вірності власному вибору («турбота», «чесність», «вірність» та «розуміння»). Для людей з ЛГБТ-спільноти у власній ціннісній системі важливими є цінності особистісного та інтелектуального розвитку, («саморозвиток», «інтелект», «взаємоповага»), цінності любові, психологічного комфорту та свободи («повага», «довіра», «любов», «повага до особистого простору», «підтримка», «спільні інтереси», «спільне дозвілля», «психологічний комфорт»).

4. На основі порівняльного аналізу цінностей гетеросексуальних жінок та лесбійок та порівняння цінностей гетеросексуальних чоловіків та гомосексуалів виявлено відмінності у сімейних цінностях гетеросексуальних людей та людей з ЛГБТ-спільноти, пов'язані зі зміною моделі сімейних стосунків, гендерної ідентичності та модифікацією гендерних ролей.

ЛІТЕРАТУРА

1. А. Изотов. Консультирование ЛГБТ-подростков. Методические материалы для школьных психологов и психологинь./ Гендер Зед. – Запорожье. – 2017. – 33 с. Точка доступа: http://genderz.org.ua/wpcontent/uploads/Konsulirovanie_LGBТpodrostkov.pdf [доступ: 20.11.2017]
2. Гаврилюк В. В. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации: поколенный подход / В. В. Гаврилюк, Н. А. Трикоз. –

3. Елизаров Е.Д. Великая гендерная эволюция: мужчина и женщина в европейской культуре. СПб.: Санкт-Петербург, 2016
4. Кон И.С. В поисках себя: Личность и ее самосознание. – М.: Политиздат, 1984. – 335с.
5. Маймулахин А.Ю., Касянчук М.Г., Лещинский Е.Б. Однополое партнёрство в Украине. – Донецк, 2009. – С. 25.
6. Сабунаева М. Л. Внутренняя гомофобия: Боюсь ли я сам себя?. — СПб., 2011. — 52с.
7. Торохтий В.С. Методика диагностики психологического здоровья семьи. – М.: МГПУ, 2006.– 100 с
8. Чаплінська Ю. С. Вплив життєвих цінностей молодого подружжя на формування емоційних стосунків та сімейної системи цінностей у парі / Ю. С. Чаплінська. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2013. - Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_2_30
9. Як писати про ЛГБТ? Практичні поради для журналістів. / ВБО “ТОЧКА ОПОРИ”, – 2017, 20 с. Точка доступу: <https://drive.google.com/file/d/0Bwc0S3PnmwIWZVozc2MtRzFFcms/view> [доступ: 20.11.2017].
10. В.Р. Rosser, “A Scientific Understanding of Sexual Orientation with Implication for Pastoral Ministry”, Word and world 14 (summer 1994): 246-257.